

IR

**SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS ŠEIMOS IR VAIKO
TEISIŲ APSAUGOS GRUPĖS**

PAŽYMA

**Dėl informacijos apie galimą vaiko teisių pažeidimą pašalinimo iš viešosios erdvės
teisinio reguliavimo**

2020-05-07

Problema:

1. *Viešojoje erdvėje atsiradusi informacija apie galimą vaiko teisių pažeidimą nėra operatyviai pašalinama, neaiškios atsakingos institucijos.*
2. *Socialiniuose tinkluose ir žiniasklaidoje platinami smurto prieš vaiką vaizdai nėra suvokiami kaip nusikaltimas.*

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Tarnyba), būdama atsakinga už vaiko teisių ir laisvių įgyvendinimo, gynimo ir apsaugos užtikrinimą, nustačiusi viešojoje erdvėje esančią informaciją apie galimai pažeidžiamas vaiko teises, imasi visapusiškų veiksmų ne tik nagrinėdama galimo vaiko teisių pažeidimo atvejį, bet ir informuodama atitinkamas institucijas dėl atsakomybės kaltiems asmenims taikymo, dėl nepilnamečių asmenų teises pažeidžiančios informacijos viešojoje erdvėje panaikinimo bei kitų būtinų veiksmų atlikimo.

Pažymėtina, jog Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (toliau – VTAPI) įtvirtinta pareiga visiems asmenims, turintiems duomenų apie galimą vaiko teisių pažeidimą, apie tai informuoti policiją ir (ar) Tarnybą (35 str., 2 d.). To paties straipsnio 5 dalyje numatyti atvejai, kuriems esant Tarnyba informuoja policiją apie galimai padarytą nusikalstamą veiką prieš vaiką.

Praktikoje susiduriama, jog pranešimo nagrinėjimas, tyrimo atlikimas bei nustatytų netinkamo turinio vaizdų, vaizdo įrašų ar kitos informacijos pašalinimas užtrunka, nepilnamečiai neapsaugomi nuo neigiamos viešosios informacijos turinio bei internetinėje erdvėje pažeidžiamų jų teisių.

Probleminei situacijai išnagrinėti, atlikta teisės aktų analizė pateikiant ištraukas bei išryškinant reglamentavimo neaiškumus.

VTAPI 28 str. įtvirtinta, jog:

1. Vaikas saugomas nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio, galinčio daryti įtaką jo psichinei ar fizinei sveikatai, fiziniam, protiniam, dvasiniam ar doroviniam vystymuisi.
2. Vaikas saugomas nuo kompiuterinių žaidimų, kurie sekina jį fiziškai bei psichiškai ir kelia grėsmę jo sveikatai ir saugumui. Vaikui draudžiama kurti, talpinti ir platinti kompiuterių tinkluose (internete) savo ir kitų vaikų seksualinio pobūdžio atvaizdus bei patyčių ir smurto prieš vaikus, kitus asmenis, gyvūnus vaizdus.
3. Draudžiama rodyti, parduoti, dovanoti, dauginti ir nuomoti arba kitaip platinti filmus, garso ir vaizdo įrašus, literatūrą, laikraščius, žurnalus, kitus leidinius arba kitus dalykus, kurie tiesiogiai skatina ar propaguoja vaiko nepagarbą kitiems asmenims, žiaurų elgesį, smurtą, diskriminaciją, pornografiją ar kitaip kenkia vaiko fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi.
4. Vaiko apsaugą nuo neigiamą poveikį jo vystymuisi darančios viešosios informacijos nustato nepilnamečių apsaugą nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio

reguliuojantis įstatymas ir kiti įstatymai, numatantys atsakomybę už šiame straipsnyje nurodytas veikas.

Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (toliau - NANNVIPI) taikomas viešajai informacijai ir nustato viešosios informacijos, darančios neigiamą poveikį nepilnamečiams, kriterijus, jos skleidimo tvarką, taip pat šios informacijos rengėjų, skleidėjų ir jų dalyvių, žurnalistų ir jų veiklos priežiūrą atliekančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę.

NANNVIPI 9 str. nurodyta, jog įstatymo nuostatų įgyvendinimo priežiūrą atlieka žurnalistų etikos inspektorius. Taip pat pateiktas institucijų, atsakingų už šio įstatymo nuostatų įgyvendinimą, sąrašas.

NANNVIPI nurodoma, kad neigiamą poveikį nepilnamečiams darančiai informacijai priskiriama be kita ko, ir tokia viešoji informacija, kuri: yra smurtinio pobūdžio, skatinanti agresyvumą ir nepagarbą gyvybei; sukianti baimę ar siaubą; kuria teigiamai vertinama nusikalstama veika ar idealizuojami nusikaltėliai; susijusi su nusikalstamos veikos modeliavimu; kuria skatinamas žmogaus orumą žeminantis elgesys; kuria iš žmogaus ar žmonių grupės tyčiojamasi. Taip pat, šio įstatymo 6 str. nurodoma, kad visuomenės informavimo priemonėse draudžiama skleisti neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančią informaciją, susijusią su asmens duomenimis:

1) kai siejant su nusikalstama veika ar kitais teisės pažeidimais skelbiami nuo teisėsaugos institucijų ar teismo nesislapstančio įtariamojo padarius nusikalstamą veiką, kaltinamojo, nuteistojo ar nuo nusikalstamos veikos arba kitų teisės pažeidimų nukentėjusio nepilnamečio (aukos) asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę;

2) kai skelbiami save sužalojusio ar mėginusio tai padaryti, nusižudžiusio ar mėginusio nusižudyti nepilnamečio asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę;

3) kuria, pateikiant duomenis apie nepilnamečių, žeminamas jo orumas ir (ar) pažeidžiami jo interesai;

4) kai piktnaudžiaujant nepilnamečių pasitikėjimu ir nepatyrimu, neigiamų socialinių reiškinių kontekste pateikiamos nepilnamečių nuomonės ir vertinimai;

5) kai neigiamų socialinių reiškinių kontekste pateikiamos nepilnamečių nuotraukos ar filmuota medžiaga apie juos, jei pagal tai galima nustatyti jo asmens tapatybę.

Taip pat, Kultūros ministerija šiuo metu yra parengusi NANNVIPI įstatymo pakeitimus, apimant ir paminėtą 6 str. – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija teikė pasiūlymą, kad atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu vis dar pasitaiko atvejų, kai visuomenės informavimo priemonėse yra pateikiama informacija su nepilnamečių asmens duomenimis apie vaiko teisių pažeidimus, pagal kuriuos galima identifikuoti nukentėjusį nepilnamečių ar jo šeimos narius, įskaitant atvejus, kai nepilnamečio atstovai pagal įstatymą sutinka skleisti šią informaciją, ir siekiant apsaugoti nepilnamečius nuo neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos skleidimo, 6 straipsnį papildyti punktu, kad visuomenės informavimo priemonėse draudžiama skleisti neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančią informaciją, susijusią su asmens duomenimis kai skelbiama informacija, susijusi su nustatytais galimais vaiko teisių pažeidimais.

Administracinių nusižengimų kodekso 79 str. numato, kad neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir (ar) skleidimo reikalavimų pažeidimas užtraukia baudą nuo trijų šimtų iki aštuonių šimtų penkiasdešimt eurų. Toks nusižengimas, padarytas pakartotinai, užtraukia baudą nuo devynių šimtų iki dviejų tūkstančių eurų. Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir (ar) skleidimo reikalavimų pažeidimas radijo ir (ar) televizijos programose, atskirose programose, užsakomųjų visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų kataloguose užtraukia įspėjimą arba baudą radijo ir (ar) televizijos programų transliuotojų ir užsakomųjų visuomenės informavimo

audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjų vadovams arba kitiems atsakingiems asmenims nuo penkių šimtų penkiasdešimt iki vieno tūkstančio penkių šimtų eurų. Toks nusižengimas, padarytas pakartotinai, užtraukia baudą nuo vieno tūkstančio penkių šimtų iki keturių tūkstančių trijų šimtų eurų.

Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba (toliau – RRT), *įgyvendinant Europos Komisijos Saugesnio interneto programą, įkūrė interneto karštąją liniją*. Pranešimai priimami ir tiriami pagal karštosios linijos veiklos procedūras, kurias sutartimis su RRT patvirtino Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – PD) ir Lietuvos Respublikos žurnalistų etikos inspektoriatas (toliau – ŽEIT). Pranešti apie pastebėtą neteisėtą ar žalingą turinį, t. y. vaikų seksualinį išnaudojimą, pornografiją, kibernetines patyčias, rasinę ar tautinę nesantaiką kurstantį turinį, smurtą ar kitą neigiamą poveikį nepilnamečiams darančią informaciją galima užpildžius specialią pranešimo formą interneto karštosios linijos svetainėje (nuoroda <https://svarusinternetas.lt/pranesk/1>).

Visi pranešimai tikrinami karštosios linijos tyrėjų. Jei nustatoma, kad pranešimai pagrįsti, ir randama neteisėta ar žalinga informacija Lietuvos tarnybinėse stotyse, jie siunčiami tolesniam tyrimui atitinkamoms Lietuvos institucijoms (PD, ŽEIT). Atlikusios tyrimą, šios institucijos imasi visų priemonių, kad neteisėtas turinys būtų pašalintas. Jei svetainė, kurioje yra nepageidaujamas interneto turinys, yra kitų šalių tarnybinėse stotyse, ir tas turinys yra neteisėtas kitose šalyse, informacija apie tai perduodama tų šalių interneto karštosioms linijoms (INHOPE narėms) arba, jei tose šalyse nėra interneto karštosios linijos, tų šalių interneto paslaugų teikėjams.

Taip pat apie socialinėse svetainėse pastebėtą netinkamo turinio, nepilnamečiams neigiamą poveikį darančią informaciją ar pažeidžiamas vaiko teises galima pranešti socialinės svetainės, kurioje viešinama informacija, administracijai bei policijai.

Remiantis **Visuomenės informavimo įstatymo (toliau – VIĮ) 50 str., 2 d. 1 p., 3 d. 2 p., ŽEIT turi teisę savo iniciatyva pradėti tyrimą arba perduoti surinktą tyrimo medžiagą ištirti kitoms kompetentingoms valstybės institucijoms; reikalauti, kad viešosios informacijos rengėjas ar skleidėjas nustatyta tvarka paneigtų paskelbtą tikrovės neatitinkančią informaciją, žeminančią asmens garbę ir orumą ar kenkiančią jo dalykinei reputacijai, teisėtiems interesams, arba sudarytų asmeniui galimybę pačiam atsakyti ir paneigti tokią informaciją. VIĮ 49 str. 1 d. taip pat numatyta, kad ŽEIT prižiūri, kaip įgyvendinamos VIĮ nuostatos. ŽEIT, remiantis NANNVIPI 9 str. 1 d., taip pat yra atsakingas ir už pastarojo įstatymo įgyvendinimą.**

Emocinę pagalbą teikianti „**Vaikų linija**“ taip pat prisijungė prie projekto „Saugesnis internetas“ bei vykdydama šį projektą telefonu ir internetu teikia pagalbą nepilnamečiams, susidūrusiems su elektroninėmis patyčiomis, seksualiniu viliojimu, žalingu turiniu ir kita nemalonia ar bauginančia patirtimi, naudojantis interneto technologijomis bei konsultuoja tėvus vaikų saugumo internete klausimais.

Lietuvos radijo ir televizijos komisija (toliau - RTK) prižiūri, kaip radijo ir (ar) televizijos programų transliuotojai, retransliuotojai, kiti asmenys, teikiantys Lietuvos Respublikos vartotojams televizijos programų ir (ar) atskirų programų platinimo internete paslaugas, užsakomųjų visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjai laikosi Visuomenės informavimo įstatymo ir Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymų, prisiimtų įsipareigojimų, licencijų sąlygų ir Komisijos sprendimų (VIĮ 8 str. 1 d. 9 p.).

Remiantis aukščiau nurodytu teisiniu reglamentavimu, matyti, jog už viešojoje erdvėje esančios neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios informacijos panaikinimą yra atsakingos kelios institucijos. Galima susidaryti išpūdį, jog tam tikros institucijų funkcijos dalinai dubliuojasi arba yra panašios ir dėl to sukeliančios neaiškumą jas atribojant. Atsižvelgiant į išryškėjusią problemą, prašytina ŽEIT, RRT, PD pateikti išaiškinimą (rekomendacijas), kokių veiksmų turėtų

intis Tarnyba bei kiti asmenys, institucijos, turėdami duomenų dėl viešojoje erdvėje esančios informacijos apie galimą vaiko teisių pažeidimą (ar darančioms neigiamą poveikį nepilnamečiams).

Svarbu paminėti, jog reikšmingas yra operatyvus viešojoje erdvėje esančios informacijos apie galimą vaiko teisių pažeidimą panaikinimas, siekiant apsaugoti nepilnamečių interesus. Tačiau šiuo atveju yra susiduriama su teisinio reguliavimo neaiškumu, neapibrėžtumu, t. y., neaišku, kuris subjektas (policija ir / ar Tarnyba) turi imtis iniciatyvos pranešti dėl viešojoje erdvėje esančios informacijos apie galimą vaiko teisių pažeidimą panaikinimo, taip pat nėra aišku, kuriai institucijai šie duomenys turi būti pateikiami ir per kiek laiko priimamas sprendimas dėl viešojoje erdvėje esančių duomenų panaikinimo bei duomenys panaikinami.

Tarnybos nuomone, siekiant aiškaus institucijų veiksmų algoritmo, tikslinga išgryninti bei teisės aktuose nurodyti:

1) Kuri institucija yra atsakinga už informacijos, darančios neigiamą poveikį nepilnamečiams (ar informacijos apie galimą vaiko teisių pažeidimą), pašalinimą iš viešosios erdvės? Jei už tokių veiksmų atlikimą yra atsakingos kelios institucijos, kokie kriterijai leidžia atriboti institucijų kompetenciją, siekiant išvengti dubliavimo?

2) Terminą informacijai iš viešosios erdvės pašalinti.

3) Informacijos pašalinimo procedūras, teisėsaugos institucijoms užfiksavus, siekiant nepakenkti ikiteisminiam tyrimui, nesunaikinant faktinių įrodymų.

4) Atsakymo pateikimą pranešusiai institucijai apie sprendimą (ne)panaikinti informaciją viešojoje erdvėje bei sprendimo apskundimo tvarką.

Taip pat Tarnyba siūlytų sudaryti veiksmų gavus informaciją policijai, Tarnybai ŽEI, RRT, algoritmą, siekiant suderintų ir operatyvių veiksmų užtikrinimo.